

Mål & Mæle · 2

20. årgang, september 1997

Mojn!

Mojn er en sønderjysk hilsen. Hvem siger mojn? Hvordan bruges denne hilsen? Og hvad kommer ordet egentlig af? Vær forberedt på et chok!

side 5

Nudansk Ordbog

er sikkert en af de mest udbredte konfirmationsgaver, og det betyder at det er en ordbog de fleste kender og bruger i deres hverdag. Nu er den kommet i en helt ny udgave, og den er ikke let at kende igen,

side 13

Snabel-a

Den lille sære krusedulle @ ses oftere og oftere, bl.a. fordi den benyttes i e-post-adresser. På dansk hedder den snabel-a (et udmærket ord!), men andre sprog har været lige så fantasifulde når det gælder navngivningen,

side 20

Sprogets foranderlighed

er altid godt stof. To læsere har reageret på Pernille Frosts artikel i M&M 19.4. Vi bringer de to indlæg og Pernilles svar på dem

side 23

Ord til tiden

er en af overskrifterne på Mål & Mæles nye bagside. Den kommer til at indeholde forskellige korte indslag, f.eks. sjove citater og anmeldelser af nye ord.

Sprogligheder 2

Mojn – moin 5

**Nudansk Ordbog,
NDO og SNDO** 13

Snabel-a 20

**Jovist holder hun
sig ung – men er
hun stadig yndig? ..** 23

**Sproglig
konservatisme
er vi født med**..... 25

**Foranderlighedens
appendiks** 28

Ord til tiden 32

Der har ikke været nogen læserbreve, der kunne standse den forfladigelse af det latinske sprog, som resulterede i det franske!

*Mikal Rode
1908–1993*

SPROGLIGHEDER

Sprogligheder

Denne brevkasse handler om sprogligheder. Det er spørgsmål og problemer om sprog, men det er også fine detaljer i sproget som man bliver opmærksom på, og som man vil gøre andre bekendt med. Går I rundt og tænker på sprogligheder, så send et brev om dem til Carsten Elbro, Erik Hansen og Ole Tøgeby. De vil svare på brevet hvis de kan. Ellers kender de nok nogen de kan sætte til det. Send brevet til:

Mål & Mæle,
Pernille Frost
Mosevej 17, 2. th.
2860 Søborg

? Faste vendingers rette brug

På det seneste er det blevet meget almindeligt at se vendingen *personen træder i karakter* i anmeldelser af litteratur og teater. Det er let nok at se, hvad der menes, men hvorfra stammer denne vending?

Kan der ikke gøres noget for at rette op på brugen af udtrykket *at (måtte) bide til bolle?* Betegnelsen for denne gamle fastelavnslæg er nu i almindelig brug kommet til at betyde 'at bide i det sure æble' eller 'at krybe til korset', men det hører jo ingen steder hjemme. Jeg hørte første gang udtrykket brugt (mundtligt) i den forkerte betydning helt tilbage i 1982, men ser det jævnligt, også i en avis for nylig.

Endelig ville jeg så gerne af med brugen af *dansen om guldkalven* som betegnelse for den grådighed efter penge, der er så kendetegnende for vor

tid, for det betegnede jo oprindeligt tilbedelsen af en afgud, der tilfældigvis var afbildet som en guldkalv.

Kan Mål & Mæles redaktion og læsere ikke gå i brechen for, at de to sidstnævnte udtryk bruges på korrekt vis?

Anne Marie Køllgaard
København K

! »Lad det Bestaaende have Feil, mange, siig hvad Du vil: vil Du ikke træde i *Character* af at være Reformator, så skal Du holde din Mund om at reformere«. Sådan skrev Kierkegaard i den afsluttende morale til sin kritik af kirken i *Dømmer selv!* (1851-52). Og det er muligvis første gang, udtrykket blev brugt på dansk. Med hele udsagnet mente han, at man ikke bare skal kritisere uden selv at være en helhjertet eksponent for noget bedre og uden at være parat til at lide og bringe afsavn. Udtrykket er ikke med i *Ordbog over det Danske Sprog*, så der var nok tale om en genoptagelse, da Ole Wivel begyndte at bruge udtrykket i 1960'erne, og da det så småt blev udbredt i 1970'erne i litteratur- og teaterkritik.

Betydningen af *at træde i* er meget anderledes i udtrykket *træde i karakter* end i mere gængse udtryk som *at træde i spindaten* eller *at træde i det*. Det kan være en grund til, at *at træde i karakter* påkalder sig opmærksomhed. Andre udtryk med tilsvarende betydning er ofte med *ind* som forstavelse eller efterfølgende forholdsord: *indtræde i en organisation, forening, en krig* etc.,

træde i værk, træde ind i livet, ind eller ud af ægteskaber, partnerskaber og anpartsselskaber. På tysk kan man (ind)træde i stort set det samme som på dansk, så hvis Kierkegaard har lånt udtrykket fra et andet sprog, er det nok fra tysk. Der er også noget tysk romantisk idealisme over Kierkegaards brug af udtrykket, og det skulle ikke undre, om også Schiller havde skrevet et sted om ånden der bliver sig bevidst og *træder i karakter.*

Det skulle heller ikke undre, om Kierkegaard ville have ment, at der var tale om groft misbrug af hans udtryk, hvis han kendte nutidens *pjattede* brug af det i litteratur- og teatersammenhæng. Sådan er det med sprog og brugen af det: man kan konstatere, at ord og udtryk ofte bliver brugt på nye måder. Nogle gange er disse måder så rammende, skønt ukonventionelle (originale), at de bliver alment accepteret.

Det gælder for eksempel for de mange betydninger, *dansen om guldkalven* har været brugt i. Nutidens mest udbredte brug er sikkert 'betagelsen af eller tilbedelsen af penge, som var de noget guddommeligt'. Det er *ikke* nogen ny brug; blandt andre Holger Drachmann brugte udtrykket i den betydning for 100 år siden. I det hele taget synes udtrykket at have været brugt om afgudslignende dyrkelse af næsten hvad som helst. H. C. Andersen har endda brugt det om overmåde tilbedelse af musikalsk dygtighed.

Hvis en stor papirklips kan bruges som cykelklemme i en snæver vending, så bruger man selvfølgelig den. Og sprogbrugere, især talende, har hele tiden brug for ord og udtryk i en snæver vending. Tilhørerne og verden venter ikke i evigheder på det bedste sproglige udtryk. Hvis papirklipsen bliver siddende, og hvis man bliver forstået

med de ord, man bruger, er det ikke helt så vigtigt, om redskabet og ordene er brugt i overensstemmelse med traditionen eller efter opfinderens hensigt. Dette synspunkt udelukker selvfølgelig ikke, at der er både god og dårlig, fængende og kedelig sprogbrug, tværtimod. Men vi mener ikke, at overensstemmelse med en oprindelig betydning eller første forfatters hensigt er blandt de vigtigste kriterier for vurdering af brugen af faste vendinger. Så på dette punkt vil vi ikke træde i karakter af sprogbrugsreformatorer.

CE

! I M&M nr. 1, 1997, s. 20 formoder sprogpsykolog Lars Henriksen, at da skyskraber er en fejlversættelse af am skyscraper (som han skriver med to stavfejl). Hvis det var rigtigt og rimeligt, skulle ty. Wolkenkratzer være modelleret over dansk, for eng. sky og ty. Wolke ligner jo ikke hinanden det ringeste, og franskmændene kalder fænomenet for gratte-ciel. Grimms store ordbog citerer det tyske ord fra 1911, ODS anfører det danske hos Cavling (1897), Johs. V. Jensen (1898) og Vilh. Andersen (1903), så kronologien er i orden, men vejen ad hvilken trods alt usandsynlig. Mon ikke den såkaldte fejlversættelse er velovervejet? Engelsk har to ord for himmel: sky eller skies om den fysiske himmel og heaven om den religiøse, himmerige. Dansk og tysk har ét og samme ord: himmel, Himmel. Da en stor del af sammensætningerne på dansk med -himmel ifølge ODS synes at henvise til himlen som himmerige eller til ældre tiders videnskabelige modeller af himlen, ville et himmelskraber (og ty. Himmelkratzer) kunne misforstås. Det var jo i 1. Mosebog, 11.4 menneskenes brøde at ville bygge et babelstårn,

»whose top may reach into heaven«
(The Holy Bible, King James Version).
Og i øvrigt er dansk og tysk sagligt
præcisere i oversættelsen end den ame-
rikansk-engelske original, idet den
slags tårnhuse netop godt kan rage op i
lavhængende skyer, men ikke kan
kradse på himmelhvelvet.

*Flemming Lundgreen-Nielsen
København*

? Gide og patetisk

Tak for det herlige blad, der er mig til
stor hjælp i mit arbejde som både over-
sætter og forfatter. Hermed et par
kommentarer og et spørgsmål: Ang.
ordet *gider*. Jeg har ofte hørt mine og
andre børn bruge udtrykket »Den gider
ikke« om en genstridig genstand, der
ikke ville makke ret – altså i tilfælde,
hvor min generation ville have sagt
»Den vil ikke«. Modaliseringen af »at
gide« er åbenbart og sandsynligvis et
generationsspørgsmål.

Og apropos generationsspørgsmål:
Hvad skal man stille op med ordet »pa-
tetisk«, hvor man efterhånden er nødt
til at kende brugerens alder for at vide,
om vedkommende mener »højstemt«
eller »ynkelig« – sandsynligvis pga.
hyppig dovenskabsoversættelse af det
engelske »pathetic«. Og hvis betydning-
en »ynkelig« efter hånden bliver den
 eneste mulige betydning af »patetisk«,
hvad skal vi så kalde Poul Reumerts
version af »Guldhornene«?

Og med hensyn til dobbelt nægtelse:
Duke Ellington har engang til en kirke-
koncert skrevet en sang med titlen
»Ain't nobody nowhere nothin' with-
out God!« Til det kan jeg kun sige, at
det kan man jo ikke noksom undlade at
benægte andet end at!

*Per Vadmand
Ringsted*

PS. Jeg kommer altså til at savne
sprogquizen på bagsiden ...

! Vi var inde på *gide* i forrige nummer
af M&M (side 3-4), og det er rigtigt at
dette ord er ved at blive »modaliseret«,
dvs. blive til et modalverbum (»mådes-
udsagnsord«). Tidligere var betydning-
en af *gide* noget i retning af 'over-
vinde sin ulyst til noget'. Hos yngre
danskere i vore dage kan *gide* øjensyn-
lig bruges i betydningen 'ville':

jeg gider altså ikke finde mig i den
slags

og så er der ikke noget mærkeligt ved
f.eks.

bilen gider ikke (at) starte
min lynlås gider ikke op

Slår man *patetisk* op i Ordbog over det
Danske Sprog, bind 16, som er fra
1936, finder man betydningen 'følel-
sesfuld og (samtidig) højtidelig'. Den
engelske betydning 'ynkelig' eller
'rørende' dukker op i dansk i slutning-
en af 1950'erne, og det samme er i
øvrigt sket i norsk og svensk.

Det er både upraktisk og irriterende
at ord skifter betydning, men den slags
sker i sproghistoriens forløb. Og det er
da rigtigt at det kan være betænkeligt
overhovedet at bruge ordet *patetisk*, for
uanset hvad man selv lægger i ordet,
bliver man misforstået af halvdelen af
dem man taler med eller skriver til.

Noget tilsvarende er sket med *forfor-
dele*, *godt 100*, *laps*, *overhøre*, *overstå*,
virak og andre. Se min bog *Rigtigt
Dansk* (2. udg. 1993) side 80-88.

Med hensyn til sprogquizen, så er der
i første omgang blot tale om at den
holder pause i 20. årgang.

EH

Mojn – moin

Mojn er en udbredt hilsen i Sønderjylland. Den bruges af såvel dialekt- som rigsdansktalende. Der siges mojn på alle tider af døgnet, både som goddag og farvel og som en hilsen i forbifarten. Ordet mojn stammer fra den dialektale udtale *morjen*, som findes i berlinsk og brandenburgsk. Det betyder Morgen. I de to dialekter bliver »g« til et »i« eller »j« når det står efter et »r«, altså fra -rg > -rj. Senere er »- r« faldet bort så der er tale om en lydovergang fra *Morgen* over *morjen* til *mojn*.

Hvordan kom mojn til Sønderjylland?

Efter al sandsynlighed er det håndværkere, handelsfolk og tjenestefolk der har taget *morjen* med til Sønderjylland fra hovedstaden Berlin eller andre brandenburgske byer. Også de sønderjyske soldater, der aftjente deres værnepligt dér, kan have taget hilsenen med hjem til Sønderjylland, i hvert fald mens det hørte under Prøjsen. Her har ordet så fået den nemme form *mojn*.

En mand fra Hovslund nord for Rødekro kan huske at det var tjenestekarle, der kom sydfra, der bragte mojn med til Sønderjylland. Det var i 1908 eller 1909 at han hørte det for første gang. Derefter bredte hilsenen sig, men kun blandt unge. En anden, der er vokset op i Haderslev, fortæller at han hørte mojn første gang i 1917 da han var værnepligtig i Harburg ved Hamburg. Året efter kom han tilbage til Haderslev. Der mindes han ikke at nogen sagde mojn. Men da han kom til Søn-

derborg i 1924, erfarede han at mange brugte mojn.

De første omtaler af mojn

Tilsyneladende er der ikke skrevet noget om mojn før i 1930'erne. Peter Jeppesen omtaler hilsenen i bogen »En sønderjysk Dialekts Udvikling i de sidste generationer (Løgumklosterdialekten)« fra 1938. I et afsnit om tyske former, som kun findes hos de unge, skriver han:

»Det er udprægede modeord, og jeg kan kun nævne nogle enkelte.

mɔj.n ty.: Moin = Morgen, tilhører det nordtyske omgangssprog, en hilsen, som har bredt sig i den grad, at den nu næsten bruges af alle unge og mange af I (dvs. de gamle). Det er en afløser til (...) Adjøs.«

Også lærer M. B. Ottsen, der beskrev Hostrupdialekten på Tønderegnet i 1920'erne og 30'erne, omtaler hilsenen mojn: »Og nu igen det sidste Skrig: »Måjn«! Rest af den smukke hilsen: Guten Morgen! Ung og Gammel, Store og Små hilser hinanden, når de mødes, når de skilles med: »Måjn« Hu ha! Mensch, ärgere dich nicht! få dæ har æne Svæk = det hjælper ikke.« Ottsens konklusion er: »Således siver Tysken ind«.

Mojn er forbojn

Der blev også givet udtryk for afstandtagen til hilsenen mojn i læserbreve. I avisen Hejmdal var der i 1938 et med

overskriften: »Møjn« er »Ugræs«. Der stod bl.a.:

»Vi, som bor der, hvor to Sprog mødes, maa altid være paa Vagt imod, at Ord fra det ene ikke blandes ind i det andet. Vi bør passe paa, at »Frø af Ugræs« ikke fæster Rod i vort Sprog. I det store og hele har de senere Aar ogsaa virket i rigtig Retning. De fleste sønderjydske »Germanismer« er forsvundet. Men derfor er det saa meget mere paafaldende, at et enkelt Ord har kunnet trænge meget stærkt frem, og det paa et Omraade, hvor der aldeles ingen Grund var til det, da vi har Ord, der dækker bedre og lyder kønnere i vort eget Sprog. »Ugræsset« er den plattyske Hilsen »Møjn«. Før i Tiden har jeg ikke hørt det anvendt af Dansk-talende, men nu bruges den mange Steder, vel mest af de yngre Aargange, ikke alene i Grænseegnen, men ogsaa i Haderslev Amt. »Møjn, Møjn!« siger Drengene i Haderslev, naar de cykler forbi hinanden. »Møjn« hilste den tolv-aarige Dreng i et udpræget dansk Hjem, da han kom ind til de Fremmede. Med »Møjn« sluttede en dansk Handelsmand fra Sundeved sin Telefonsamtale. »Hos os er det da meget

almindeligt at sige »Møjn«, sagde en Telefondame fra de sydlige egne. Ja, man siger »Møjn« baade Søndag og Søgn! Men hvad skal vi med det? Det lyder ikke godt.« Læserbrevet slutter: »Vi vil gøre »Møjn« til Løgn. Vi vil ha' det »forbøjn«.

Det er stadig en udbredt holdning blandt ældre, nationalt meget bevidste sønderjyder at »mojn er forbojn«. Mange af dem er opdraget med ikke at måtte sige mojn fordi det var tysk. En mand fra Haderslev beretter endog om hvorledes han som barn har været sendt ud i køkkenet for at vaske munden efter ubetænksomt at have brugt ordet.

Mojn har åbenbart været en stærk markør for det nationale sindelag, og forbudet mod hilsenen har sat sig kraftige spor. Enkelte ældre finder det ikke blot forkasteligt at man bruger mojn i dag, men de anser det ogsaa for kritisabelt at man vil foretage en undersøgelse af brugen af ordet og af holdningerne til det.

Som daglig hilsen

Det var dog langt fra i alle danske hjem at man tog stilling til ordet mojn. Hos mange blev hilsenen en del af dialekten. I hjem med danske og tyske forældre måtte børnene ogsaa gerne bruge mojn. En dame fra Aabenraa født omkring århundredskiftet fortæller: »Mojn det er jo tysk. Der er mange der siger farvel. De vil ikke sige mojn. Men hjemme hos os måtte vi godt. Vi var jo tysk og dansk. Og jeg siger det ogsaa i dag.« Den samme holdning havde man i hjemmetyske hjem: »I mit barndomshjem sagde vi mojn, hele byen brugte ordet mojn. Det gør min kone og jeg og vores børn ogsaa i det danske hjem vi har skabt. Og vores børnebørn, som ellers bor i det gamle

land, de synes også at det er så forførelig sjovt at bruge, så mit barnebarn han siger også mojn når han ringer i telefonen.«

Mojn vinder frem

Hilsenen mojn slog rigtig igennem i midten af 1970'erne. Det var en følge af en kampagne i Sønderborg med slogannet: »Mojn – vi ses i Sønderborg«. Kampagnen havde også en slagsang med titlen »Mojn« indspillet af Valdemars Orchestra. Orkesterlederen Valdemar Rasmussen, der er opvokset i Tønder, forbinder hilsenen mojn med fællesskab og en sønderjysk identitet. »Og så er det også sjovt at vi har vores egen hilsen«, siger han under et interview. På spørgsmålet om han kender udtrykket »mojn er forbojn«, svarer han med megen forbavselse i stemmen: »Det har jeg aldrig hørt. Det passer ikke!« Da jeg fortæller at jeg blev lige så overrasket første gang jeg hørte det, slår Valdemar Rasmussen fast at det må stamme fra tiden før 1920. Og sangen »Mojn« er under ingen omstændigheder et indlæg i debatten om dansk eller tysk.

I sangen »Mojn«, som Valdemar Rasmussen selv har skrevet melodi og tekst til, siges der mojn til alle sønderjyder. De er gjort let genkendelige gennem sønderjyske navne som Kesse for Kristian, Midde for Marie, Fidde for Frederik og Jønne for Jørgen. De traditioner der stadig er levende i Sønderjylland får også et mojn med på vejen. Det er ringridning og »mærken«, dvs. markeder som Klostermærken og Kliplev Mærken. Og sangen fortsætter:

*Vi svinger og jatzer i Valdes Bande
og mojner til alle de riger og lande
mojn til Affenraa, Hadersle og Tynne,
mojn til åll I stoe bynne.*

*Med horn og tromme vi ska jer kanøffel
Vi ses i Synneborre mæl Als og Døffel.*

Nummeret blev ikke blot populært i Sønderjylland, det var også et hit på landsplan og opnåede at komme på Dansktoppen.

Mojn – vi ses i Sønderborg

Slogannet »Mojn – vi ses i Sønderborg« med den glade mojn-mand som logo har ligesom sangen »Mojn« slået rødder. Indsatsen for at lancere begge dele var også omfattende. En mojn-avis blev husstandsomdelt, og posthuset stemplede al post ud af Sønderborg med et mojn-frankeringsstempel. Der var kampagnemateriale i form af t-shirts, tændstikæsker og krus med logoet, og bryggeriet Fuglsang lavede en Sønderborg pils med »Mojn – vi ses i Sønderborg« på etiketten på flaskehalshen. Men foreningen for alkoholskadede, Lænken, brugte også mojn-logoet.

I løbet af året var der utrolig mange arrangementer og konkurrencer under temaet mojn. Hovedpræmien i dagbladet Vestkystens læserkonkurrence: »Min bedste Mojn-oplevelse« løb daværende trafik- og kulturminister Niels Matthiasen af med. Præmien var en beostær, der bl.a. kunne sige mojn. Den blev overrakt i Kulturministeriet.

I 1983 blev der holdt en ny mojn-kampagne, som igen markedsførte byen Sønderborg. Til den lejlighed var der designet et nyt logo. Den glade mojn-mand havde fået stråhat på. Det skortede denne gang heller ikke på reklamemateriale med »Mojn – vi ses i Sønderborg«. Streamers til biler og butiksvinduer, mærkater, badges, bærepoper, tændstikæsker og t-shirts prægede bybilledet, og Sønderborg pils kom på markedet igen. Tillige udgav Jydske Tidende en tema-avis om mojn med

mange oplysende artikler om hilsenen. Ti år senere, i 1993, var der en kort mojn-kampagne, der fortrinsvis bestod i genoptryk af reklamematerialet, dog var sortimentet udvidet. I dag findes slogannet stadig i reklamer, også de kommunale, på klistermærker og bluser.

Der er næppe nogen tvivl om, at de intensive kampagner i Sønderborg har været medvirkende til at slå hilsenen fast som en sønderjysk hilsen. Stavemåden *mojn* har også vundet hævd som sønderjysk. I tysksprogede sammenhænge inden for det tyske mindretal bruges dog den tyske stavemåde *moin*. Et eksempel herpå er omtalen af Sønderborg-kampagnen i 1983 i mindretallets avis Nordschleswiger: »Moin-Kampagne entfachte eine neue Moin-Debatte«.

En sønderjysk hilsen

Før mojn-kampagnerne satte ind var Peter Jørgensen, der var professor i tysk ved Københavns Universitet, begyndt at undersøge hilsenen mojn. Nogle lærere på gymnasiet i Tønder hjalp ham med at udsperge eleverne om deres brug af *moin*, som han staver det. Dette initiativ udsprang af at Peter Jørgensen var blevet meget forbavset over at høre hilsenen moin i Bredebro i 1969. Han troede nemlig at moin var forsvundet ved genforeningen da Sønderjylland blev dansk igen. For ham var det en hilsen der hørte hjemme i tysksprogede kredse i Tønder, og som han kendte fra sin skolegang i Tønder i tiden omkring 1. verdenskrig.

I artiklen: »En sønderjysk hilsen« fra 1971 redegør Peter Jørgensen for udtrykket moin og brugen af det i Tønder. Lærerne havde her fundet ud af at moin levede i bedste velgående. Det blev brugt i alle aldersklasser og blandt

både dialekt- og rigsdansktalende. Moin kunne siges på alle tider på døgnet som en hilsen i forbifarten og som farvel. Derimod blev det kun brugt som goddag blandt hjemmetyskere og folk der kom fra Aabenraa-kanten, og så af de tilflyttere der ikke kunne finde ud af hvordan det blev brugt i Tønder.

For at se hvad der var sket i de efterfølgende år, fik jeg i 1994 en lærer til at tale med gymnasieeleverne i Tønder om deres brug af mojn, helt ligesom Peter Jørgensen. Vi syntes imidlertid at eleverne gav udtryk for så mange opfattelser i forbindelse med mojn at der måtte et spørgeskema til for at indfange nuancerne. For at få et mere dækkende billede kom undersøgelsen også til at omfatte gymnasieelever i Haderslev, Aabenraa, Flensborg og Nibøl.

Mojn i Tønder, Haderslev og Aabenraa i 1994

Brugen af mojn har ikke forandret sig meget i Tønder og omegn siden Peter Jørgensen skrev om den. Det er stadig en hilsen der anvendes i udstrakt grad på alle tider af døgnet. Af de 88 gymnasieelever, der blev spurgt, bruger 83 mojn, 2 af dem dog kun sjældent. De 5 der ikke siger mojn er alle opvokset på egnen. Alle tilflytterne bruger det derimod. Som en bemærker: »Det gør alle fx også mig der ikke snakker sønderjysk.«

Kun på ét punkt er der en markant forskel mellem før og nu. Spørgeskemaundersøgelsen viser at alle elever afviser stavemåden *moin*, som Peter Jørgensen bruger. På spørgsmålet om de vil stave hilsenen *mojn* eller *moin*, svarer de 66 *mojn*, mens 22 tilføjer at de mener at det skal staves *møjn*. Stavemåden *møjn* er sandsynligvis valgt ud fra den betragning at hilsenen udta-

les på samme måde som *øjn(e)* og derfor må staves som *m+øjn(e)*.

Langt den overvejende del, nemlig 55, oplyser at *mojn* er et farvel. 31 mener at det både er et goddag og et farvel. Inden for disse hovedkategorier gør flere elever dog opmærksom på at sagen ikke er så enkel. En oplyser således at *mojn* mest er et farvel og tilføjer: »men til tider bruges det både som goddag og farvel«. Som regel henvises der til østkysten: »I Aabenraa-området bruges begge dele, ellers bruger jeg det kun til farvel.« Nationalitet betyder også noget: »Sønderjyder bruger det normalt som et farvel. Tyskere bruger det som et spontant »hej«. Det er der også nogle sønderjyder der gør. De siger at det er: »Farvel eller som hej (goddag) i forbifarten.«

I Haderslev bruges *mojn* også meget. Kun 7 ud af 146 gymnasieelever siger det aldrig. Der er stor enighed om, at det staves *mojn*. Men gruppen der mener at det både er et farvel og et goddag er større end den der siger at det kun er et farvel. Det er lige det omvendte af Tønder. Går vi til Aabenraa, er billedet tydeligere. Det store flertal synes at *mojn* er både goddag og farvel, og her er der kun en der ikke bruger det.

Hej

Mojn fungerer således hovedsagelig som farvel på Vesteregnet og i Østsjælland som både goddag og farvel. Denne sprogbrug smitter af i forhold til hilsenen *hej*. Mange i Tønder oplyser nemlig at de siger *hej* som goddag og *mojn* som farvel. Men der er nogen der understreger at dobbeltformen »hej, hej« i betydningen farvel er ved at vindes indpas blandt de unge.

Måske er det fordi både *mojn* og *hej* kan bruges i hver sin funktion at ele-

verne er knap så markante i deres udtalelser om de to hilsener som de er i Haderslev og Aabenraa. I Tønder udtaler de fleste sig på linje med følgende svar: »Det er selvfølgelig sønderjyderne der bruger *mojn*, tilflytterne siger mest *hej* eller farvel i starten, men bliver senere påvirket.« På østkysten er linjerne trukket skarpere op. Enten forbinder de unge brugen af *hej* med en bestemt type personlighed som i kommentarerne: »Hej det siger selvoptaget.« og »Slipse-typer siger: hej!!!« Eller også har *hej* noget med København at gøre: »Københavnere siger *hej*, os normale *mojn*.« og »Reservesven-skere: *hej*. Danskere: *mojn*.«

Brugen af *hej* og *mojn* kan også være bestemt af køn: »Til drenge mest *mojn* til piger mest *hej*.« Og så er der den elev, der skelner mellem land og by, eller rettere mellem bønder og så alle andre heriblandt eleven selv: »Bønder siger *mojn*, jeg siger *hej*.«

Mojn som egennavn

Opfattelsen af at *mojn* er et bondsk udtryk optræder også i forbindelse med spørgsmålet: Hvad synes du om at kalde en forretning »MOJN« og en lokalradio »Radio MOJN«? Cirka en tredjedel af eleverne i de tre byer forholder sig negative til denne brug af *mojn*. Af dem giver nogle udtryk for at det er bondsk »Jeg synes det virker lidt bondsk og amatøragtigt«, »Det virker lidt bondsk men det er da i orden« og »Puha, fjø, adr! Bondsk og uoriginalt.« De øvrige negative synes stort set alle at det er plat eller uopfindsomt. I den positive gruppe findes alt fra det næsten neutrale »Det er da i orden« til det begejstrede »meget fint, passer til området.« »Det kunne være meget frisk med et godt gammelt sønderjysk ord i stedet for alle de moderne navne i

dag.« og »Det er da i orden, for man skal jo beholde lidt af det gamle sprog.«

Nogle elever føler sig dog stødt over at ordet bruges i reklameøjemed. Så tages det ikke alvorligt længere. »Det er plat for de gør lidt grin med vores sprog« og »Egentlig vil jeg mene at det er en god ide, men man kunne måske mene, at det blev benyttet for at drive grin med det. Men som sagt ellers synes jeg, at det er en god ide, da vi nu bor i Sønderjylland.«

Fællesskab og samhörighed

På spørgeskemaet var der også mulighed for at komme med kommentarer til mojn. Det har omtrent halvdelen benyttet sig af, og langt de fleste er tilhængere af ordet. De giver udtryk for at hilsenen understreger følelsen af

fællesskab: »Brugen af møjn gør at man føler at man er blandt medmennesker, at man ligesom har noget tilfælles.« »Mojn er et ord der skaber samhörighed. Kun ved uheld bruger jeg mojn udenfor landsdelen.« og »Jeg synes egentlig bare det er hyggeligt som tilflytter at komme til et sted hvor man bruger sproget som en slags bindeled ikke fordi jeg bruger det særlig tit.«

Samhörigheden er sammen med den sønderjyske identitet vigtig for mange af de unge: »Man skal være stolt af at være sønderjyde (Ærkesønderjydsk) og altid sige MOJN« og »Det er rart at vi ner i Sønderjylland har vores egen måde at sige goddag/farvel på! Det er lidt for sig selv, og ikke så normalt og kedeligt!« Derfor går man også ind for at sønderjysk skal bevares: »Vi skal bevare det sønderjyske – MØJN!« En er overbevist om at det nok skal gå: »Mojn er fedt at sige. Mojn er uudrydeligt«. Det er flere enige i, men de føler også at dialekten er truet: »Rigsdansk vinder frem, sønderjydsk forsvinder i nogle dele af landet, men alle siger stadig MOJN!« og »I modsætning til de fleste andre sønderjyske ord er det et ord, der 'hænger ved'«. Nogle mener dog også at det går ned af bakke med den hilsen: »Jeg tror mojn begynder så småt at forsvinde hos de unge.« En af årsagerne hertil kunne være at mange forbinder hilsenen med noget bondsk: »Jeg hader folk der siger mojn/moin, de er nogle bonderøve. Det lyder simpelthen som om man til daglig går med halm i træskoene.«

Mojn er sønderjysk

Hos de unge sønderjyder bliver mojn derimod ikke forbundet med noget tysk. Alle gymnasieeleverne afviser således at det skulle være en hilsen

som især bliver brugt inden for det tyske mindretal. Hilsenen har efter deres opfattelse intet med nationalt sindelag at gøre. Kun en af gymnasieeleverne kommer ind på at nogen ikke accepterer mojn: »Gamle/ældre danskere som var med i krigen, besættelsen o.s.v., kan sommetider ikke lide mojn, fordi de forbinder det med tyskere.«

Blandt de unge i Sønderjylland er mojn således i dag gledet over til at være et udtryk der er knyttet til egnen. Mojn er gået fra at være et nationalt stridsmærke til at være et folkeligt symbol på sønderjysk identitet.

Syd for grænsen – Duborg-Skolen

Unge, der går på det danske gymnasium Duborg-Skolen i Flensborg, opfatter hverken mojn som noget bondsk eller som noget sønderjysk. Eleverne forbinder derimod mojn med tysk sprog og kultur, men de bruger det så at sige alle. Kun 3 ud af 92 bruger det aldrig.

For de fleste er mojn kun et goddag. De der finder at mojn er både goddag og farvel begrundet det ofte med at det så er både den tyske og danske måde at bruge mojn på. Eleverne siger det klart: »I Sønderjylland bliver mojn fortrinsvis brugt som farvel, i Nordtyskland som goddag og i Sydslesvig som begge dele da vi bliver påvirket af begge kulturer.« og »Jeg er Sydslesviger og som ægte sydslesviger bruger jeg bevidst mojn både som godav' og favel'.«

Af sydslesvigerens bemærkning fremgår stavemåden *moin*. Det er de fleste enige i da 72 ud af 92 mener det skal staves på den måde. Der er dog 8 der bemærker at *mojn* er dansk stavemåde og *moin* tysk.

Hej er dansk og moin er tysk

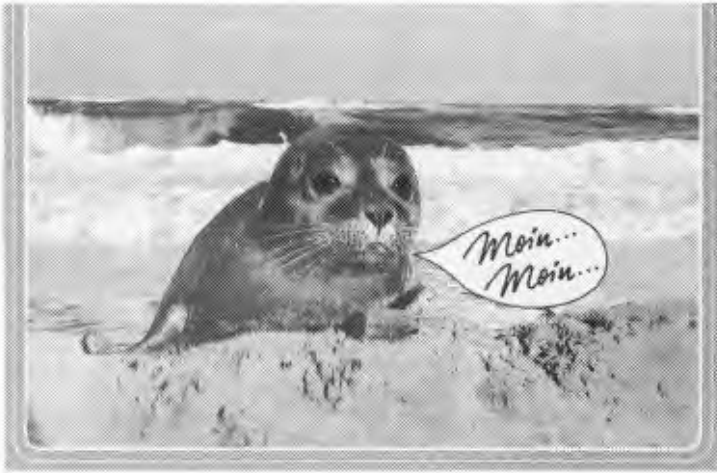
Duborg-Skolens elever siger både moin og hej. Mange finder at hej bruges af dem der føler sig rent danske, mens moin hører til den sydslesvigske identitet med danske og tyske elementer og så til den tyske. Det kunne tyde på at det danske mindretal i Sydslesvig identificerer sig mere med rigsdansk og danskere nord for Kongeåen end med sønderjysk og sønderjyder. En elev udtrykker det således: »Hej: dansksprogede sydslesvigere. Moin: tyskere. Mojn: I Sønderjylland.«

At mojn hører til det tyske og ikke til det danske kommer frem flere gange, både i de generelle bemærkninger og i holdningen til mojn/moin som egennavn: »Jeg synes at moin hører til Tyskland (Nordtyskland). Jeg synes det lyder mærkeligt, hvis danskere siger deres mojn.«

Langt de fleste finder det i orden at kalde en ugeavis for Moin, Moin, men at kalde en forretning MOJN eller en lokalradio det som man gør i Aabenraa, finder mange underligt: »Moin, moin hører man tit – det er normalt. Men det ville være mærkeligt at kalde en forretning eller radiosender det.«, »Lyder lidt plat – men har vænnet mig til MOIN, MOIN i Flensborg.«, »Ugeavis i Tyskland acceptabelt, men ikke i DK, det lyder primitivt.« og »Forretning: åndsvag. Radio: temlig åndsvag. Avis: mere relevant.«

Andre gymnasier i Slesvig-Holsten

På to tyske gymnasier syd for grænsen, i Flensborg og i Nibøl, ses moin naturligt nok ikke i dansk-tysk perspektiv. Der er imidlertid hos nogle en bevidsthed om at der er forskelle i brugen af hilsenen nord og syd for grænsen. En af de tyske gymnasieelever skriver:

Syd for grænsen bruges Moin i endnu højere grad i reklameøjemed end i Sønderjylland. Selv på postkortene hilser marsken og vadehavets dyr én med et »Moin, Moin«.

»Wenn man nach Dänemark kommt, wandelt sich die Bedeutung von »Guten Tag« in »Auf Wiedersehen«. At hilsenen er et goddag er der enighed om, ligeledes at den staves *moin*, og alle eleverne bruger den.

Gymnasieelevernes holdning til *moin* og *mojn* som navne på forretning, radio og avis er i stor udstrækning præget af accept. En del er ligeglade, andre finder det i orden, og så er der dem der synes at det er godt fordi det hører regionen til: »Gut, da es Merkmal der Region ist«. Der er derimod ingen som ser forskelligt på brugen af *mojn* som egennavn nord og syd for grænsen. Det er Duborg-Skolens elever ene om.

At *Moin* eller dobbeltformen *Moin-Moin* er et kendetegn for regionen ses i brugen af hilsenen i reklameøjemed. Det bogstavelig talt vrimler med *Moin*, *Moin* syd for grænsen, ikke blot som navn for ugeavisen. Hilsenen findes på talrige ting som dørmåtter, dækkeservietter, krus, kopper, t-shirts, tørklæder, kasketter og paraplyer. Og på postkortene er det marsken og vadehavets dyr, der siger *Moin, Moin*.

Mojn-grænsen

Hilsenen *mojn* sælger på begge sider af grænsen. Og hilsenen bruges både i nord og syd i udstrakt grad. Men ellers må man sige at landegrænsen i dag også er blevet en *mojn*-grænse. Der er et skel inden for hilsenens funktion med hensyn til goddag og farvel. *Moin* er kun goddag for tyskerne, og det er det ikke for danskerne. For dem er *mojn* både goddag og farvel eller kun farvel. Denne forskel ses også på skilte. Over indgangsportalen til et af hotellerne på Silde vestkyst står der således *Moin, Moin* som velkomst. Ved indfaldsvejene til Højer er der skilte udført i træskærerarbejde, som præsenterer byen. Men når man forlader byen, står der *Mojn* på den anden side af skiltet. Med hensyn til stavemåden så er *mojn* dansk, og *moin* er tysk. Dertil kommer at *mojn* og *moin* hører til i hver sit land. I Danmark opfattes *mojn* idag som en ærkesønderjysk hilsen, og i Slesvig-Holsten er *moin* en regional nordtysk hilsen.

*Karen Margrethe Pedersen
f. 1949, lektor
Institut for Grænseregionsforskning*

Nudansk Ordbog, NDO og SNDO

I begyndelsen af oktober 1996 udsendte Politikens Forlag en ny Nudansk Ordbog: *Politikens Store Nye Nudansk Ordbog*. Titlen hentyder dels til ordbogens størrelse, mest iøjnefaldende det store format, dels til at det er en nyskrevet ordbog og ikke en 16. revideret udgave af *Nudansk Ordbog*. Politikens Store Nye Nudansk Ordbog – i det følgende blot *SNDO* – er en videreførelse af Nudansk Ordbog i en ny udformning. Ligesom Nudansk Ordbog, *NDO*, er den en tobinds betydningsordbog. Men den adskiller sig fra *NDO* ved at være struktureret efter andre principper og ved i højere grad at lægge vægt på betydningsforklaringerne. I det følgende fortælles om nogle af de træk der tegner de to ordbøger i forhold til hinanden.

Nudansk Ordbog

Første udgave af *NDO* kom i 1953. Det var efter retskrivningsreformen i 1948 – den som bl.a. indførte bolle-å'et og afskaffede de store bogstaver i navneordene – men før den officielle udmøntning af reformen i Retskrivningsordbog 1955, og før å med denne fik sin slutplacering i alfabetet. De to bind gik fra Å til L og fra M til Ø idet å'et i førsteudgaven indtog den plads som *aa* havde haft.

Det var Lis Jacobsen, på det tidspunkt forhenværende formand og administrator for Det danske Sprog- og Litteraturselskab, der tog initiativ til og lagde planen for *NDO*. Ideen var en »let tilgængelig moderne dansk ordbog« der kunne nå ud til vide kredse af befolk-

ningen. Ordbogen kom til at indeholde 40.000 opslagsord med oplysning om bl.a. bøjning, oprindelse og betydning, det sidste »enten ved en egentlig definition eller ved forklarende eksempler«. Egentlige definitioner fik fremmedord og sjældnere ord, mens hjemlige og mere almindelige ord som *land*, *ordbog*, *redde* og *butik* måtte klare sig med eksempler og fraseologi. Som noget særligt blev der indlemmet et stort navnestof i ordbogen, både stednavne og for- og efternavne.

1. udgave af *NDO* definerer nudansk sprog som 'sprog, som det tales i Danmark i dag', og i forordet hedder det at »Nudansk Ordbog er en ordbog over det danske rigssprog i dag«, og at man i den

realitet *-en, -er* (fra middellat. *realitas* afl. af latin *realis*, se *real*) virkelighed: *dette er ikke hjernespind, men en r.; han har megen sans for denne verdens realiteter; i realiteten* (∴: hvad det væsentlige angår, i virkeligheden) *har jeg ikke noget at indvende*

redde *-ede; -ning* (middelda.; fra plattysk *redde*, jf. tysk *retten* samt eng. *rid* befri) *r. én fra at drukne; han kom slemt til skade, men reddede livet; de skibbrudne blev reddet i land; r. noget fra forglemmelse; - (jargon) han fedter sig ind hos sin rige onkel for at r. penge fra ham*

Eksempel fra NDO 1. udgave 1953

ikke skal forvente at finde ord der er gået af brug som *konseilspræsident, mamelukker, pantalons, permisssioner, velocipede* eller *væltepeter*. I dag er de første udgaver af NDO ikke længere nu-danske. Man finder heri ord som *bagbæst, fortovsret, fredehjem, hånddame, isch, radergummi, udlærling* og *øltang* som ikke længere er kurante, og omvendt må man gå til senere udgaver for at finde ord som *booke, frisbee, gryderet, kapitalmarked, kosmologi, lejeværdi, mysli, skolebetjent, skrabeæg* og *struktør*. Fra 1953 til 1992 kom NDO i 15 udgaver og har med disse registreret ændringer i rigsmålets ordforråd, i dets ordbetydninger og i retskrivningen. Samtidig forøgedes ordstoffet i bogen, med 15. udgave til over 55.000 opslagsord. Derimod forblev opbygningen af ordbogen, oplysningstyperne og struktureringen af oplysninger, stort set uændret gennem årene.

Til og med 13. udgave var artikelstrukturen ligesom i ordbogens hovedkilde, *Ordbog over det danske Sprog*, formet efter traditionelt leksikografisk mønster: Lige efter opslagsordets udtale og bøjning fulgte en parentes med ordets etymologi, og først derefter kom betydningsforklaring og eksempler. Denne opbygning har for mange besværliggjort læsningen af bogens betydningsoplysninger idet etymologien, oplysningen om ordets oprindelse, er blevet forvekslet med en definition. Med 14. udgave blev manuskriptet overført til elektronisk form som database. Ud over at dette i første omgang tilførte ordbogen en række interessante nye definitioner (bl.a. fik *bedstefar* forklaringen 'nu kun: far til barn født uden for ægteskab' ved indblanding fra *barnefar*), betød det at vi med større lethed end det tidligere havde været muligt, kunne ændre i strukturen. Således

realitet *-en, -er*: virkelighed *dette er ikke hjernespind, men en r.*; *han har megen sans for denne verdens realiteter*; *i realiteten* (o: hvad det væsentlige angår, i virkeligheden) *har jeg ikke noget at indvende* [fra middellat. *realitas* (gen. *-tatis*) afl. af senlat. *realis*, se *real* og *-tet*]

redde *-ede; -ning*: *r. én fra at drukne; han kom slemt til skade, men reddede livet; de skibbrudne blev reddet i land; r. noget fra forglemmelse; r. sig ud af en vanskelighed; r. sig et stort stykke lagkage* [middelda.; fra plattysk *redden*, jf. tysk *retten* samt eng. *rid* befri]

Eksempel fra NDO 14. udgave 1990

kunne vi gøre ordbogen lidt mere brugervenlig ved at flytte etymologiparantesen for alle ord hen sidst i den enkelte artikel, efter betydningsforklaring og eksempler. Samtidig fik ordbogen en klarere grafisk udformning, bl.a. med opslagsordene i et andet skriftsnit end artiklens brødtekst.

SNDO, ny struktur

Nu er ordbogen så kommet i ny skikkelse, som SNDO. Mest iøjnefaldende er det trespaltede format og en layout med streger omkring de formelle oplysninger som bøjning og udtale. Indholds-mæssigt er der sket det at ordbogen nu helt igennem er udformet som en betydningsordbog med betydningsforklaringer i form af definitioner eller synonymer til alle opslagsord. Hertil kommer at ordbogsartiklerne har fået en anden opbygning, og at nye oplysningstyper er kommet til mens andre er forsvundet.

Der er i artikelstrukturen skelnet mellem to betydningsniveauer: Et markeret

med tal, 1., 2., 3. etc., hvor betydningerne begynder ved spaltens forkant, og et underordnet niveau markeret med •. Faste forbindelser som fx i **realiteten, tage fat og slå koldt vand i blodet** står fremhævet som selvstændige betydninger adskilt fra eksempelstoffet. Og det er på samme måde angivet hvordan verber og andre ord danner grammatiske konstruktioner, bl.a. om de tager objekt og hvilke præpositioner de forbindes med: **redde ng(t), advare ng om ng(t), tilfreds med ng(t)**. Endvidere er der for de enkelte betydninger vist afledninger og sammensætninger som opslagsordet indgår som led i.

Betydningsforklaringerne i SNDO er af to slags. Den ene er definitioner, som kan være efterfulgt af synonymer:

realitet .... en omstændighed el. et forhold som eksisterer i virkeligheden, og som man må tage hensyn til = KENDSGERNING, VIRKELIGHED

Den anden er synonymforklaringer hvor betydningen forklares med et synonym:

i realiteten = I VIRKELIGHEDEN

som man så som regel kan slå op som opslagsord og der finde en definition (*i virkeligheden* 'i modsætning til hvordan det umiddelbart kan se ud = EGENLIG, I REALITETEN, I GRUNDEN').

Gennemgående er SNDO's betydningsforklaringer fyldigere end forklaringerne i NDO. Vi har undgået den type forklaringer der alene gives i form af en række synonymer, og hvor man ofte kan være i tvivl om betydningen dækkes af dem alle eller ligger et sted imellem dem. Flere steder har vi desuden givet den egentlige og nødvendige forklaring en tilføjelse der præsenterer læseren for en lidt mere detaljeret be-

skrivelse end man normalt finder i ordbøger:

billion .... en million millioner, dvs. et 1-tal efterfulgt af 12 nuller; i nogle lande, fx USA og Frankrig, er en billion et 1-tal fulgt af 9 nuller svarende til det der kaldes en *milliard* i Danmark

check' .... et betalingsmiddel i form af en blanket der udfyldes og undertegnes af udstederen; det angivne beløb trækkes fra udstederens konto når checken præsenteres i et pengeinstitut □ ....

At en håndordbog som SNDO har betydningforklaringer til alle opslagsord – også ordforrådets almindeligste ord – er ikke noget nyt. Det har en lang række ordbøger fra andre sprogområder, fx *Longman Dictionary of Contemporary English*, *Svensk Ordbok* og de norske *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Og det har i forvejen forlagets egen mindre ordbog, *Politikens Retskrivnings- og Betydningsordbog*. I dansk perspektiv genoptager SNDO her også et træk fra tidligere danske tobinds betydningsordbøger, nemlig NDO's to forgængere: Christian Molbech *Dansk Ordbog* (1. Udgave 1833, 2. udgave 1859; en ordbog med over 40.000 betydningforklarede ord og, som det siges i forordet, »en Tolk for det rene, det dannede Skriftsprogs rigtige brug i vor nærværende Alder«) og B.T. Dahl og H. Hammer *Ordbog for Folket* (1907–1914).

Der er dog også sket visse indskrænkninger i SNDO i forhold til NDO. En oplysningstype som til fleres fortørnelse ikke er kommet med i SNDO, er etymologierne. Disse har, ligesom også NDO's navnestof, måttet udgå fordi vi med 1. udgave af SNDO

har valgt at satse på betydningssiden i ordbogen frem for at fordele vores indsats på flere områder. Vil man vide hvad *realitet*, *frisbee*, *fod*, *redde* eller *rød-spætte* kommer af, eller vil man søge oplysning om *Danmark*, *Sønderhald Herred*, *Kristian* eller *Zwergius*, er det

derfor stadig NDO 1.-15. udgave man må gå til.

SNDO, ny teknik

SNDO er lavet ved hjælp af moderne ordbogsteknik, som en database med en bestemt skemalagt struktur hvori data indskrives og let kan samles i uddrag og bearbejdes efter de kriterier ordbogsredaktørerne ønsker.

I stedet for at begynde arbejdet med bogstav A og gå alfabetisk frem, har vi kunnet arbejde med grupper af ord uden at være bundet af en alfabetisk rækkefølge. Vi har således redigeret størstedelen af ordbogen ud fra en opdeling af ordstoffet i emnegrupper som fx madvarer, jura, anatomi og søfart og undergrupper heraf og i grupper af betydningsbeslægtede ord som fx *beboer*, *indbygger*, *indvåner* etc., *adresse*, *bopæl*, *domicil*, *hjemsted*, etc., *endelig*, *omsider*, *langt om længe* etc. og *mærkelig*, *underlig*, *ejendommelig*, *løjerlig*, *besynderlig*, *usædvanlig* etc. Herved har vi kunnet sammenholde ord inden for et bestemt område og har kunnet afgrænse dem over for hinanden med større konsekvens i betydningsbeskrivelsen end hvis vi havde redigeret ordbogen alfabetisk. Redaktionsmåden hjælper til at stille skarpt på forskelle og ligheder mellem betydningsbeslægtede ord, og den er med til at forhindre cirkeldefinitioner som fx at *mærkelig* betyder 'underlig', og *underlig* betyder 'mærkelig'. Den hjælper også med til at man undgår modsigelser og fejlagtige forklaringer som den at man efter at have defineret *sweater* som en 'tyk, strikket trøje til at trække over hovedet' senere i ordbogen definerer *trøje* som 'strikket stykke tøj, som bæres på overkroppen, og som har lange ærmer og knapper foran'. I grupper som de nævnte har vi søgt at afgrænse og fast-

realitet

SUBST. -en, plur. -er, -erne

/real^ftet/

en omstændighed el. et forhold som eksisterer i virkeligheden, og som man må tage hensyn til = KENDSGERNING, VIRKELIGHED □ *se realiteterne i øjnene* • *holde sig til realiteterne* • *nederlaget er en realitet* • *livets barske realiteter* □ *realitetsbevidst* • *realitetsdrøftelse* • **i realiteten** = I VIRKELIGHEDEN □ *sagen er i realiteten afgjort* • *i realiteten er det sekretæren som styrer virksomheden* • **realiteternes verden** den virkelige verden hvor ikke alt er muligt el. sker som man ønsker sig det □ *han kender ikke meget til realiteternes verden*

redde

VERB. -r, -de, -t

1. redde ng(t) bringe nogen el. noget ud af en farlig situation og i sikkerhed = FRELSE □ *han reddede barnet ud af det brændende hus* • *hun reddede hans liv* • *lånet reddede firmaet fra fallit* □ *redder* • *redning*

2. redde sig ngt sørge for at skaffe sig selv noget □ *han reddede sig det største stykke af lagkagen* • *det var et godt job du fik reddet dig dér* • *redde sig en forkølelse*

Eksempel fra SNDO 1. udgave 1996

holde nøglebetydninger som de andre betydninger inden for gruppen så er sat i forhold til, enten sådan at definitionen varieres efter et bestemt mønster, eller sådan at ordene beskrives som synonymmer:

mærkelig .... som afviger fra det normale på en måde som man ikke helt forstår = UNDERLIG, ...

ejendommelig .... som afviger fra det normale, og som vækker stærk undren = BESYNDERLIG, ...

underlig .... = MÆRkelig □ ....

Grundlaget for at beskrive ordbetydninger er naturligvis at man undersøger hvordan ordene bliver brugt. Ordbogsforfatteren kan her bl.a. benytte sig af elektronisk lagrede tekster hvoraf man kan uddrage konkordanslister, dvs. lister med alle forekomster af et ord med et kortere stykke omgivende tekst. På denne måde kan man hurtigt og effektivt overskue og vurdere store mængder af data. Ved redaktionen af SNDO har vi da også benyttet et sådant arbejdsgrundlag. Bl.a. har vi haft adgang til et meget stort tekstmateriale som tilmed indeholder dagsaktuelle tekster, nemlig Politikens elektroniske informationsvirksomhed *Polinfo's* store tekstbase som dagligt opdateres med presseartikler.

Ødelæg mig ikke min fyldepen!

Trods opdatering med to- til treårige reviderede udgaver har NDO længe trængt til en tur med tættekammen: et check af hvert ord, af udtaler, af betydningsangivelser og af eksempler for at se om de stadig er nudanske, og om der er mangler. Ønsket om en revision af dette omfang har været en væsentlig grund til at lave SNDO.

Ud over at have nye ord med har SNDO, sammenlignet med NDO 15. udgave, tilført nye betydningsforskelle og specifikationer til en stor del af ordstoffet: *kemi* er ikke længere blot en videnskab, en *kalv* er også en unge af andre dyr end køer og hjorte, *sanktionere* betyder også andet end at 'godkende, give sanktion' (fx når man sanktionerer mod nogen), *godt i han er godt et hoved højere end jeg* betyder ikke længere kun 'lidt mere end', og det er ikke kun frugttræer der er *bæredygtige* og ikke kun skibe der ligger *underdrejede*. Nye vendinger som fx *på sigt* og *en halv pelikan* er registreret, det samme gælder nye eller genopståede konstruktionsmåder som fx *influere noget* (ved siden af *influere på noget*).

En lang række ord har ændret betydning. Fx er et ord som *odios* i NDO (ligesom i Ordbog over det danske Sprog og i andre ordbøger) forklaret som 'ubehagelig, frastødende'. Det bruges i nudansk i forbindelser som: »der er ikke noget odios i at han låner pengene i firmaet«, og er nu i SNDO forklaret som 'moralisk forkastelig og angribelig'. En vending som *med hiv og sving* betyder ikke længere 'med liv og lyst'; SNDO giver her i stedet synonymforklaringen '= MED NØD OG NÆPPE'. En *legeonkel* er stadig en person der kan lide at lege med børn, men kendes ikke længere med betydningen 'mand, der (især på offentlig legeplads) har som opgave at lege med børnene'. Og ordet *lemfældig* bruges ikke mere med betydningen 'skånsom, mild, forsigtig'.

Ord som *affart*, *blindpassager*, *fri-sørinde*, *husgerning*, *lærerråd*, *nød-tørftanstalt* og *sweeper* hører ikke til i nudansk sprogbrug mere eller er i fagligt sprog erstattet af andre ord (fx hedder *lærerråd* nu *pædagogisk råd*). Og eksempler som *ødelæg mig ikke min fyl-*

depen og de drak vin i store måder, der har hygget sig i ordbogen siden 1953, må siges at være faldet for aldersgrænsen.

Nu er det ikke sådan at alle forældede ord, vendinger og betydninger blot udgår af ordbogen. Legepladsens *legeonkel* vil nok ingen savne, ej heller ord som *blindpassager* og *frisørinde*. Men man vil stadig have brug for at slå ord op som *husgerning*, *lærerråd*, *overretssagfører*, *realeksamen* og *sekondløjtnant*. Det er så blot vigtigt at det fremgår at ordet eller den pågældende betydning ikke er brugelig mere eller betegner et historisk fænomen, og hvilket andet ord der eventuelt har erstattet det. Ord som *diplomatfrakke*, *etatsråd*, *fjrtøj* og *eder* som vi træffer på når vi læser vore klassikere, er med i både NDO og SNDO selv om de ikke kan siges at høre til i det 'sprog som [...] tales i Danmark i dag' (jf. definitionen af nundansk sprog i NDO 1. udgave). I praksis viser da også allerede 1.-udgaven af NDO en lempelig tolkning af de fravalgskriterier for ældre benævnelser der blev annonceret i udgavens forord. (Af de der nævnte ikke medtagelsesværdige ord kom *mameluk* med i 3. udgave (1962) og *væltepeter* kom med i 8. udgave (1974); væltepeterens mere seriøse betegnelse *velocipede* er nu med i SNDO).

Ordforråd

I september 1996 kom Sprognævnets *Retskrivningsordbogen* 2. udgave med 64.000 ord (eller 64.000 opslagsord plus en hel del flere hvis man også tæller alle de eksempler på sammensætninger med som gives under opslagene). Og Gyldendal udgav samtidig en *Retskrivningsordbog* med 80.000 opslagsord. 15. udgave af NDO har knap så mange ord med som Retskrivningsord-

bogen. SNDO har færre opslagsord end NDO, men viser alligevel et større ordforråd. Forskellene i antallet af opslagsord hænger til en vis grad sammen med hvad det er for en type ordbog, og med den måde ordstoffet præsenteres på.

Tag et ord som *blyant* og sammensætninger der begynder hermed: *blyantsgrakit*, *blyantsholder*, *blyantshårdhed*, *blyantskrimskrams*, *blyantsmærke*, *blyantsskitse*, *blyantssortiment*, *blyantsspids*, *blyantsspidser*, *blyantssstift*, *blyantsstreg*, *blyantsstykke*, *blyantstegning* etc. Karakteristisk for de fleste af disse er at de rækkesammensætninger, dvs. sammensætninger hvis betydning kan aflæses direkte af de enkelte leds betydninger: når man ved hvad sammensætningens første led *blyant* betyder, og hvad dens andet led *tegning* betyder, kan man også regne ud hvad en *blyantstegning* er. Man kan altid danne mængder af sådanne sammensætninger på samme måde som når vi i øvrigt skaber nye ordforbindelser med de sætninger vi siger og skriver. Hvis man virkelig lukkede op for posen med sådanne ord, kunne man lave en meget stor ordbog.

Retskrivningsordbogen har fire af de nævnte sammensætninger med som opslagsord (plus en som eksempel under *blyant*), Gyldendals Retskrivningsordbog har otte med. Eller rettere: begge bøger har det dobbelte antal med som opslagsord idet ordene også kan skrives uden bindebogstavet *-s-*.

For en ordbog som primært er en betydningsordbog, er det lidt andre hensyn der gælder for ordudvalget end i en decideret staveordbog. Her er række-sammensætningerne ikke så interessante som de kan være det i en retskrivningsordbog hvor det alene er ordenes stavemåde man går efter. Af de ovenfor nævnte sammensætninger har NDO tre med: *blyant(s)holder*, *blyant(s)spidser*

og *blyant(s)tegning*. Heroverfor har SNDO kun *blyant(s)spidser* med som opslagsord. Til gengæld gives så i blyantsartiklen en række sammensætninger med ordet:

blyant .... et smalt, spidst redskab til at skrive og tegne med; består af træ med en stift i midten el. af fx metal med løse blyantsstifter □ *en blød blyant* • *en hård blyant* • *spidse en blyant* • *tegne med blyant* □ *blyant(s)holder* • *blyant(s)spidser* • *blyant(s)stift* • *blyant(s)streg* • *blyant(s)tegning* □ *farveblyant* • *skrueblyant* • *stiftblyant* • *tegneblyant* • *trykblyant*

Man kan af artiklen se at ordet *blyant* er produktivt i sammensætninger, og at det i disse kan skrives både med og uden -s-. Og man kan ud af sammensætningseksemplerne også se noget om ordets anvendelses- og betydningsområde, på samme måde som det vises ved sætningseksemplerne.

Ved på denne måde at pakke ordstoffet i to planer, som opslagsord og som sammensætninger og afledninger under et opslagsord, har vi kunnet reducere ordstoffet på det mere pladskrævende

opslagsordsniveau, men samtidig øge det samlede ordstof. Og vi er sluppet for at skulle lave forholdsvis uinteressante artikler som *blyantsspids* 'spidsen af en blyant', *blyantssreg* 'en streg lavet med blyant', *blyantstegning* 'en tegning lavet med blyant'.

Noget andet er at en del af NDO's mere sjældne fremmedord, ord som *grisaille*, *kadreje*, *karavanserai*, *mitrailleuse* og *sinecure*, ikke er med i SNDO. De er nu overgået til *Politikens Store Fremmedordbog* som udkom sammen med SNDO. Også dette har medvirket til at SNDO stadig er en håndterlig ordbog selvom omfanget af betydningsforklaringer og eksempler er vokset.

Christian Molbech *Dansk Ordbog*
1. udgave 1833

Redde, v. a. 1 [A. S. hreddan. H. og N. S. red den] befrie, frelse een fra en nær Fare, betydelig Skade, Ulykke. At r. eens Liv. At r. een fra at drukne. Kirken allene blev **reddet** fra Ilden. Han staar ei t. at **redde**.

Christian Becker-Christensen
f. 1944
chefleksikograf
Politikens Forlag

Snabel-a

tva@dr.dk står der på det sidste billede fra tv-avisen. Det er tv-avisens adresse på det elektroniske net, Internettet. Sådanne internet-adresser indeholder det specielle tegn @, som på dansk kaldes snabel-a og på engelsk *at*. Tegnet adskiller »brugernavn« fra »sted« i adressen. Brugernavnet, kan f.eks. være *tva* eller *Peter.Norgaard*, og stedet er betegnelsen for den computer og den del af netværket, som brugeren anvender. *tva@dr.dk* er således *tva*-redaktionen, som bruger computeren *dr* (Danmarks Radio) på den del af Internettet, som hedder *dk* (Danmark).

Det er meget sjældent, at der kommer nye tegn i skriften; men snabel-a'et er nyt i dansk, og det har fået en meget hurtig udbredelse sammen med Internettet. Så det er noget, der bliver lagt mærke til. Nogle er hurtigt ude og bruger tegnet til at skaffe sig et moderne image; mens andre undrer sig og vil vide mere om tegnet. For eksempel har Akademisk Forlag gjort tegnet til deres bomærke. Og Mål & Mæles læsere har spurgt om tegnet, om hvor det stammer fra, hvad det var skabt til at angive, og hvad det hedder.

Ad, @, à

Snabel-a stammer fra latin og er en sammenskrivning af *ad* til ét tegn, en såkaldt ligatur. Det oplyser bl.a. Berthold Louis Ullman i *Ancient writing and its influence* fra 1932. Han skriver også, at tegnet er dannet ved, at den øverste bagudbuede del af et *ð* er forlænget rundt om a'et. Snabel-a er såle-

des i familie med og-tegnet, &, der er en sammenskrivning af *et*. Andre ligaturer er *fi*, *fl*, *ß*, *œ*, *ŋ* og *æ*. Oprindeligt blev ligaturer indført for at spare tid og dyrt pergament, når man skulle skrive bøger af i middelalderen. Ligaturerne var meget udbredt i 1400-tallet, men forsvandt gradvis i 15- og 1600-tallet, efterhånden som bogfremstillingen blev rationaliseret. Men nogle har overlevet. Når der f.eks. stadig er et særligt tegn til visse kombinationer, som f.eks. *fi*, skyldes det, at prikken over *i*'et falder delvis sammen med den forreste »knop« på *f*'et. Så ser det bedre ud at lade de to bogstaver dele prikken.

Den oprindelige betydning af *ad* er 'hos', 'ved', 'til'. Betydningen er faktisk oprindeligt den samme som i *à*, der også kommer fra latin *ad*, men via fransk. På dansk har vi været vant til at bruge *à*, mens man i forbindelse med handel i engelsk har brugt @.

Snabel-a'et har været brugt i handels-sammenhænge som et tegn for 'pr. enhed', f.eks. stykpris, langt inden computerens og internettets opfindelse. Det er nævnt i C. T. Jacobis *The Printer's Vocabulary* fra 1888 som et tegn, der bruges af handelsfolk. Tegnet fandtes også på nogle skrivemaskiner i slutningen af forrige århundrede. Og da det blev optaget i American Standard Code for Information Interchange (ASCII, udtalt »aski«), var det sikret moderne udødelighed. ASCII-listen var i adskillige år den vigtigste standard for skrifttegnene i computere. Listen indeholder kun 128 tegn: store og små bogstaver (til og med

z), tal og sædvanlige tegn, samt nogle specialtegn. @ har nummer 64. De øvrige specialtegn er # (nummer/pund), \$, %, &, \ (baglæns skråstreg), ^ (indskudstegn i korrektur), | (delt lodret streg) og ~ tilde. ASCII-listen indeholder ikke andre bogstaver end dem, der bruges på engelsk, dansk æ, ø og å er således ikke med.

Kattehale, elefantøre og kanelbolle

Den danske betegnelse *snabel-a* er ganske poetisk i forhold til det nøgterne engelske *at*; men engelsktalende bruger af og til også andre betegnelser, f.eks. *commercial a* ('handels-a'), *master space* ('hovedmellemrum'), *whirlpool* ('strømhvirvel') og *snail* ('snegl'). Mange andre sprog har ligesom dansk deres egne navne for @. Det finder man mest oplagt på internettet. For eksempel har Karen Steffen Chung fra National Taiwan University indsamlet en liste over navnene på @ i 39 sprog. Oversigten nedenfor indeholder især ord fra denne liste. Der kan sagtens være flere gængse betegnelser på de enkelte sprog, også betegnelser som ikke er med på listen. For eksempel konkurrerede *krølle-alfa* i en periode med *snabel-a* om at blive danskernes foretrukne betegnelse; men *krøllealfa* er nu sjældent i dansk.

Med undtagelse af betegnelser som *at* og *commercial a* er navnene nye, lige så nye som brugen af internettet. Det er tydeligt, at den lange buede linje rundt om a'et har sat den sproglige fantasi i gang: kattehaler, elefantører, snegle og kanelsnegle er det blevet til. Det er tydeligt, at metaforerne ikke kender sproggrænser: 'kattehale' er fælles for finlandsk svensk og finsk, men ikke for svensk. På den anden side er 'abehale' den mest udbredte betegnelse i forskellige sprog, der er beslægtet med hol-

landsk, inklusive det sydafrikanske afrikaans.

Til listen hører endelig også en række sprog, som enten bruger engelsk *at* direkte (arabisk, farsi, cantonesisk, islandsk) eller i oversættelse (rumænsk *la*, japansk *atto maaku*, »at«-tegn). Men de er ikke med her.

- norsk: *krøllalfa*, *snabel-a* eller *gris-hale*
- svensk: *snabel-a* (anbefalet af Svenska Språknämnden) eller *kanelbulle* ('kanelbolle')
- finlandsk svensk: *kattsvans* eller *elefantöra*
- finsk: *kissanhäntä* ('kattehale'), også *miau*, *miuku* og andre lydefterligninger ('mjäv'), *miau merkki* ('mjäv-tegn'). Før tegnet blev kendt i datalogien, hed det officielt *taksa* ('stykkepris')
- hollandsk: *apestaartje* ('lille abehale') eller *apestaart* ('abehale') eller *a-krol* ('krølle-a')
- frisisk: *apesturtsje* ('abehale')
- afrikaans: *aapstert* ('abehale')
- tysk: *Klammeraffe* ('klamre-abe') eller *Affenschwanz* ('abehale')
- polsk: *małpa* ('abe')
- slovensk: *afna* ('abe')
- serbisk: *majmun* ('abe') eller *ludo a* ('tosset a') m.v.
- bulgarsk: *majmunka a* ('abe a') eller *majmunka* ('abe')
- tjekkisk og slovensk: *zavináč* ('roll mops', 'sammenrullet marineret sild')
- ungarsk: *kukac* ('orm', som dem i æbler)
- russisk: *sobachka* ('lille hund')

- hebraisk: *strudel* eller *shablul* ('snegl, kage').
- græsk: *to papaki* ('den lille and') eller *sto* (»at«-tegn)
- tyrkisk: *kulak* ('øre'), men næppe særlig udbredt
- italiensk: *chiocciola* ('snegl' med snoet sneglehus)
- spansk: *arroba* (vægtenhed for 25 pund, et lån fra arabisk)
- katalansk: *arrova* eller *rova* (svarende til spansk) eller *ensaimada* (en spiralformet kage)
- portugisisk: *arroba*
- fransk: *arobase* (efter spansk) eller *escargot* ('snegl') eller *a commercial* ('handels-a' efter engelsk)

- mandarin kinesisk: *laoshu hao* ('musetegn')
- koreansk: *dalphaengi* ('snegl')

Engelsk tegn med mange u-engelske navne

Så selv om tegnet i nyeste tid er genindført fra (amerikansk) engelsk, og selv om det hører til computerverdenen, så er det bestemt ikke alle sprog, der har overtaget den engelske betegnelse. Måske har *at* eller *commercial a* simpelt hen været for konturløst kedelige betegnelser. Måske forlanger sprogbrugere verden over gode billedlige udtryk, som *mother board* og *hard disk*. Og hvis engelsk kan levere dem sammen med varerne, så kan de godt gå an, ellers finder man hellere på noget mere spændende selv.

CE

Mål & Mæle

ISSN 0106-567X

Redaktion: Carsten Elbro,
Erik Hansen, Ole Togeby.

Grafik: Hanne Simone

Ekspedition og tryk:
Elbro-Tryk
Håndværkervej 10
Postbox 3072, 6710 Esbjerg V
Giro 747-3494
Telefon 75 15 43 60

Mål & Mæle udkommer 4 gange om året, og abonnementsprisen er kr. 156,00 pr. årgang. Man kan tegne abonnement ved at skrive eller ringe til Elbro-Tryk. Hertil retter man også henvendelse om adresseforandring eller fejl ved bladets levering. Eftertryk af tekst og illustrationer er tilladt når kilden angives.

Spørgsmål til læserbrevkassen samt manuskripter til Mål & Mæle sendes til: Mål & Mæle, Pernille Frost, Mosevej 17, 2. th., 2860 Søborg.

Jovist holder hun sig ung – men er hun stadig yndig?

Kære Pernille Frost

Tak for dit lange og detaljerede svar på mit indlæg i *Mål & Mæle 19 (4)*. Det tyder for mig på at jeg nok ikke står alene med mine oplevelser og holdninger, men jeg er samtidig klar over at dette ikke nødvendigvis giver mig *ret* – hvilket du jo også gør dig umage for at vise.

Men netop fordi du tog dig tid til at svare så indgående, ærgrer det mig at du ikke fangede det underliggende hovedbudskab i min henvendelse, nemlig at sproget faktisk forfalder når en række nuancer glider ud til fordel for et gennemsnitligt maksimalsprog.

Som underviser i et fremmedsprog, herunder dets idiomer og synonymer, møder jeg næsten dagligt den hindring at unge danskere ikke kender ret mange danske ord – hvilket jo er noget andet end at ordene ændrer betydning, eller at et nyt ord indtager det gamles plads. Jeg kan sagtens forlige mig med slangprægede ord som: *fedt*, *sejt* og *cool* (som vi jo bruger anderledes end svenskerne *kul*), men jeg savner nuancerne.

God(t) gradbøjes således i dag: *rime- lig(t)* *god(t)*, *helt vildt god(t)*, mens nuancer som f.eks. *dejlig(t)*, *fin(t)*, *flot*, *fornem(t)*, *interessant*, *spændende*, *udmærket* og *vidunderlig* (eller *sagtens* ovenfor) er så godt som uddøde. Jeg medgiver at disse ord af mange unge kan føles støvede eller gammeldags (og derved få visse konnotationer som reserverer dem til en særlig kontekst), men det ændrer vel ikke ved det faktum at navnlig unge i dag kender (og bruger)

færre sproglige nuancer end tidligere, og dette er for mig et klart tilbageskridt.

Et af argumenterne for sproget som den fremmeste kulturbærer hos »trængte« folk, som f.eks. irerne og baskerne, er jo netop at deres sprog, trods alle anslag, stadig er så intakt at man kan udtrykke alle nødvendige følelser og tanker. Uden at ville kalde ungdommen »afstumpet« kunne jeg godt ønske mig at den havde flere sproglige nuancer for bl.a. følelser og tanker – nye ord for tekniske nyskabelser er jo uinteressante i denne sammenhæng.

Vi har i gymnasiet forlængst forladt kriterierne rigtigt/forkert til fordel for norm/ikke-norm, men til gengæld indført begrebet *stil-lag* uden hvilket det jo ikke rigtigt giver nogen mening at tale om en norm. Det interessante er imidlertid at mange ukritisk blander stillagene på en næsten postmodernistisk måde som i øvrigt minder om den øjeblikkelige mødefilosofi at alt er mode.

Du har forhåbentlig ret i at den sproglige opdragelse for de fleste fortsætter gennem det meste af livet, men jeg har svært ved at få øje på et ønske om en skærpelse af den sproglige bevidsthed m.h.p. præcision af det der skal kommunikeres. At dette ikke er tilfældet stemmer også overens med det misforståede demokratiske ideal at alle ytringer er lige gode, uanset hvordan de er fremsat og hvilket indhold de har: »Det er nu min mening«. Hermed kvæles jo al argumentation.

Jeg synes bestemt det er rigtigt at ansatte på offentlige kontorer skal lære at

skrive på en måde der kan forstås, men ikke nødvendigvis på en måde der bliver stadig rundere og mindre præcis. Juridiske udtryk, der af mange føles gamle eller specielle, kan ikke uden videre forenkles uden at tabe deres særlige juridiske betydning (f.eks. *ran/røveri*), og jeg mener fortsat der er tale om regulær uvidenhed eller bare dovenskab når sådanne bruges i flæng. Sproglige konventioner som dem man vil til livs trives jo andre steder i bedste velgående som i den (kvadratiske!) boksering eller, endnu bedre, i indledningsfrasens *Kære Pernille Frost* eller *God dag* (som jo svarer til, men ikke kræver samme svar som *How do you do?*, hvilket bare understreger sammenhængen mellem sprog og kultur).

Du skriver endvidere at »historieløshed vel snarere [er] resultatet af en generel samfunds-tilstand end et egentligt generationsproblem [fordi] fortiden fylder mindre og mindre i det kulturelle pensum«. Ja, men det er da ikke en naturlov, derimod et resultat af den orientering mod nydelse af nu'et som var fremherskende i 70'erne og 80'erne, men som i dag synes at blive erkendt som det den var: en ansvarsforflygtigelse af den generation der gik i den anden grøft af frygt for at virke autoritær. Nu betaler vi prisen i form af argumenter som: *A billion flies can't be wrong – eat shit!*

Til sidst en kommentar til din påstand om »at vi fødes med carte blanche til et hvilket som helst sprog«:

Steven Pinker (som er professor i Brain and Cognitive Sciences ved Massachusetts Institute of Technology) har i *The Language Instinct* (Penguin, 1994) beskrevet nogle observationer vedrørende medfødte sproglige færdigheder som meget vel kan lægge en bombe under det hidtidige syn på sproglige bevidsthedsprocesser. Amerikanske un-

dersøgelser viser at gennemsnitseleven efter high school har et passivt ordforråd på mindst 45.000 ord, hvilket ville betyde indristning af ti nye ord om dagen hvis de skulle tilføjes en *tabula rasa*. Også Pinker gør opmærksom på at sproget udvikler sig hele tiden, men sproglige ytringer falder altid inden for en accepteret ramme (som f.eks. grammatik) der i et vist omfang er medfødt (*instinct*). Udviklingen af børns sprog foregår herefter i en vekselvirkning (sammenligning og selvkontrol) mellem børnenes eget sprog og andres. Det giver derfor sig selv at barnet behøver gode forbilleder for at undgå at havne i et dialektalt begrænset sprogligt udtryk som er u hensigtsmæssigt eller direkte uanvendeligt f.eks. i forb.m. uddannelse. Dette anført ganske uden »snobberi«, hverken opad eller nedad. De fleste uddannelser er nu engang boglige, også mekanikerens.

Jo, vist er det dejligt at læse og lære om sproglig udvikling, men ikke nødvendigvis for at få »fred i sjælen« – jeg føler mig da helt *cool* (afslappet og moderne) i mit engagement for et mere nuanceret sprog.

Erik Møldrup
Aalborg

PS. Det kan godt være der alligevel ikke findes 25 grønlandske ord for sne, men jeg véd at nogle indianerstammer i Guatemala har et tocifret antal ord for majs fordi denne afgrøde betyder så meget for dem og deres kultur.

PPS. Det var enormt fedt du gad svare mig i bladet, blot er jeg lidt skuffet over at du tror jeg er en gammel sur pedant der krampagtigt holder fast i det jeg kender fordi jeg ikke orker at følge med. Jeg deler faktisk din interesse for spro-

gets udvikling. Det er naturligvis dumt at stampe mod brodden (*Bibelen, Apostlenes Gerninger*, Kap.26, v.14), men somme tider må en mand gøre hvad han føler han skal (som Robert Prewitt i *Herfra til Evigheden*); for – i

modsætning til Rhett Butler – tager jeg stilling og føler det som en pligt at råbe »jagt i gevær«. Jeg spænder derfor (som Goering) hanen på min »brownie« når jeg hører ordet kultur for at være klar til at tage »gassen af Skt. Gertrud«.

Sproglig konservatisme er vi født med

Pernille Frost behandlede emnet sproglig konservatisme i december (*Mål & Mæle*, 1996, 19. årg. nr. 4, pp. 20-25). Kort refereret spurgte hun, hvordan man skal forholde sig til sprogets foranderlighed: bør man kæmpe imod eller resignere?

Hun omtaler forhold der gør, at lingvister (med mine ord) foretrækker at se på sproget som en fugl, hvis liv det er interessant at iagttage, men som de ikke har pligt eller lyst, og måske ikke engang ret, til at bure inde. Alligevel – konstaterer hun – er det ikke så mærkeligt at modne sprogbrugere opfatter normbrud og normændringer som sprogligt forfald: på det punkt er vi født konservative. Og hun hører et frustreret udbrud fra den modne generation: 'De normbrud jeg så møjsommeligt har lært mig at undgå, fordi de lyder grimt, ulogisk eller barnligt, skal de nu ophøjes til god latin?' Hun anbefaler, at man lærer at leve afslappet med sin afmagt over

for udviklingen og sin bekymring for, at sproget skal smuldre.

Undervejs pointerer Pernille Frost, at vi fødes med et carte blanche til at til egne os et hvilket som helst sprog, men at når det er sket, så bliver sproget livet igennem en stor del af ens personidentitet: når diskussioner om rigtigt eller forkert sprog har det med at blive så følelsesladede, er det netop fordi andres – yngres – hårdnakkede stormløb mod ens egen sprognorm opleves som et angreb på ens personlige integritet og verdensbillede. (Jeg håber Pernille Frost godkender dette korte referat af hendes synspunkter.)

Javel, enig! – Men der er en pointe hun overser.

Foruden evnen til at lære sprog fødes vi med én ting til, nemlig trangen til og behovet for at lære andre det, altså med en sprogproducerende eller sprogbevarende drift. Den lige nævnte subjektive oplevelse af trussel og frustration,

som hun forklarer på det 'identitets-psykologiske' plan, er for mig at se kun den subjektive side af et stykke objektivt fælles biologisk arvegods, nemlig de gener der er ansvarlige for det nævnte behov. (Det gælder jo alment, at oplevelse af trussel og frustration er det subjektive korrelat til uopfyldte biologiske behov.)

Menneskeartens succes beror på sproget. Evolutionen opfandt ved et tilfælde nogle mutationer, der gjorde det muligt for en abestamme at udvikle brug af redskaber og intellektuel bearbejdelse af erfaringer hermed. Men gevinsten ville have været beskednen, hvis ikke erfaringerne kunne formidles til artsfæller og navnlig til den næste generation. Succes'en beroede altså på den parallelle udvikling af sproget og af sproglig kontinuitet hen over generationerne.

Sproget var evolutionsmekanikkens løsning på et vanskeligt problem: hvordan sikres det, at erhvervede erfaringer ikke går tabt, men føres videre til gavn for efterkommerne? Simple regler som 'Vend stenen, så finder du nok en orm' kan nedarves, og evolutionen havde, om jeg så må sige, tid til at vente på en mutation, der indkodede denne regel i en fuglehjerne og i samarbejde med andre mutationer endte med at skabe en sol-sort.

Menneskers tanker og erfaringer er – selv på det primitiveste stade – ikke så enkle, at dette var en farbar vej. Direkte formidling mellem individer var løsningen. Så udviklingen af tænkeevne og af sprog var gensidigt hinandens forudsætninger.

Men eksperimentet var dømt til at mislykkes, hvis ikke én lille ny forskrift à la den med stenen var blevet indkodet i individerne ved en heldig mutation. I forvejen besad vi forskriften 'Formér

dig!' – altså kønsdriften (præsentation unødvendig!). Den sikrer, at der er en næste generation. Den nye regel lød så: 'Lær ungerne sproget!' Den sikrer, at næste generation ikke skal starte på bar bund.

Instinkter for forplantning og yngelrøgt blev altså suppleret med en instinktiv lyst til at røgte de unges sprog.

– Der manger dap, mor.

– Ja, *der mangler en knap*.

Vi kender det så godt: eksemplet taler for sig selv. Sådan er det selv med voksne, der ikke helt mestrer ens eget sprog: det er næsten umuligt at undertrykke trangen til at gentage deres ytringer med tydelig korrektion af udtale og grammatik (ekspansion kalder lingvisterne det). Kun briterne er for velopdragne til at gøre det – men de er jo i det hele taget berømte for at undertrykke driftslivet! I busserne hører man chaufførerne, der ellers ikke plejer at udmærke sig ved distinkt udtale, gentage 'Råd-hus-stræde', når en indvandrer spørger om vej. Og det særegne er, at ingen tager anstød. Den rettede lytter, men hører ikke rettelsen som en tilrettevisning. Han eller hun tager imod den som barnet med den manglende knap. (Kommer nogen derimod undtagelsesvis til at gøre det samme over for en kompetent sprogfælle, virker det højst pinligt.)

Jeg synes jeg har skitseret tilstrækkelige beviser for min teori. Essensen er, at vi alle har en naturgiven trang til at være sprogrøgttere, idet artens succes har beroet herpå. Ifølge Pernille Frost er vi 'alle udstyret med det man kunne kalde »naturlig konservatisme« ... 'Men hendes udsagn er sandt i en dybere darwinistisk forstand, end hun vist tænkte på da hun skrev det, – og det uden gåse-

øjne og forbehold: den sproglige konservatisme er simpelt hen indbygget i os fra naturens hånd.

Af samme grund er den ikke noget, som man bør skamme sig over. Den subjektive bitterhed man føler, når ens optræden som sprogrøgter tegner til fiasko, er lige så naturlig og tilgivelig som bitterheden over barnløshed eller savn af en partner. Til grund ligger ganske enkelt to parallelle reproduktionsdrifter, som omstændighederne er kommet på tværs. (Ligesom skinsyge kan give sig barokke og ulykkelige udslag, kan forsmået forgabelse i sproglig kontinuitet gøre det, men det er en anden sag.)

Hvad betyder dette her og nu? Naturlig og tilgivelig indebærer jo ikke, at en bestræbelse også er anbefalelsesværdig. Her ved jeg ikke rigtig hvad jeg skal svare. Men lad mig nævne tre ting:

(1) At sprogets forandring synes uafvendelig, er ikke et argument for at lade stå til, hvis det faktisk tjener til næste generations bedste, at nogen står fast. Man må så leve i spændingsfeltet, som generationer før os har gjort det.

(2) Hurtige ændringer kan efterlade folk fattigere, fordi ældre tekster hurtigt bliver uforståelige eller kommer til at klinge falsk; den kulturelle ramme indsnævres. Man skal da kunne forstå Hol-

berg, lyder argumentet tit. Men netop i vor generation kan dette muligvis opvejes af, at ændringerne jo ofte har karakter af en sproglig internationalisering, hvorved det der tabes bagud så at sige kan vindes i bredden.

(3) Rent fraset vore pligter over for dem, der skal bruge sproget, har vi måske en skyldighed over for sproget selv. Det spørgsmål er det nok værd at dvæle lidt ved.

Vi freder fine huse og smukke landskaber. Vi anser det for vigtigt at beskytte truede arter og truede kunstværker. Vi værner med andre ord om både naturens og kulturens frembringelser. Det gælder især de ting, der har en lang historie og ikke kan genoplives, hvis de går tabt. Nu kommer min pointe: den betingelse opfylder jordens forskellige sprog og dialekter da i højeste grad.

Vi skal selvfølgelig glæde os over, at vi har den udstoppede dronte og afstøbningerne af guldhornene, men noget er gået tabt. Hvad angår et dødt sprog som latin, har vi flittige kustoder, der holder kendskabet til klassisk latin ved lige og passer på den overleverede tekstmasse – og det er mere end Ciceros vildeste drøm – men noget er gået tabt. Man slipper ikke for at tænke i disse baner, når det gælder dansk.

*Jørgen Hilden
Hellerup*

Foranderlighedens appendiks

Det er altid dejligt at høre fra Mål & Mæles læsere, men det er særlig glædeligt når de kaster sig ud i debat og bider lystigt og kompetent fra sig, sådan som Erik Møldrup og Jørgen Hilden har gjort det i anledning af min artikel »Sprogets ulidelige foranderlighed« i 19(4). Jeg skal i det følgende forsøge at uddybe mine synspunkter.

Sprogrøgterinstinktet

Jeg talte i artiklen om »naturlig konservatisme« og forklarede det som en meget forståelig modvilje mod forandring, afledt af den følelse at ens egen sprogvariant er den eneste rigtige. Det er nu Jørgen Hildens pointe at ønsket om at bevare det sprog man selv taler, er naturligt – også i en mere biologisk forstand. Da hele menneskeartens succes beror på vores evne til at kommunikere, så er ønsket om at røgte andres sprog måske et iboende instinkt, på linje med selvopholdelses- og forplantningsdriften. Og det er måske oven i købet dette nødvendige instinkt som sikrer den sproglige kontinuitet og modvirker informationstab fra generation til generation.

For en sprogrøgter er tanken forjættende, men jeg tror dog ikke på at det vi kunne kalde *sprogrøgterinstinktet*, er biologisk funderet i os. Dertil er der for store individuelle forskelle på opmærksomheden over for andres sprog, og irritationstærsklen varierer tydeligvis med parametre som temperament, alder, uddannelsesgrad og socialklasse. (Det skal dog lige i parentes bemærkes

at jeg ikke betragter den tidligste sprogopdragelse som egentlig sprogrøgt. Når forældre gentager barnets ufuldstændige lyde i en bedre version, er der efter min mening tale om en slags kontrakt som barnet selv er med til at oprette: Taleorganerne kan ikke følge med ørets opfattelsesevne og den gode vilje, og barnet insisterer ofte på at få bevis for at kommunikationen er lykkedes, ved at få den voksne til at gentage. Men der er ikke tale om konkurrerende normer mellem barn og voksen i denne situation).

Jeg mener altså stadig at trangen til at sprogrøgte skal forklares på det individualpsykologiske plan, og slet ikke som et udtryk for omsorg eller udvidet yngelpleje. Når jeg har lyst til at rette andre til *min* norm, er det snarere motiveret af et ønske om en sproglig konsensus der tager udgangspunkt i det sprog som er en del af *min* identitet. Hvis sprogrøgtertrangen skal sammenlignes med selvopholdelsesdriften, så må det være som en anden type ego-centrisme, der er fuldt forståelig, men altså også kan være i konflikt med andres behov. Men vi er enige om at man som sprogrøgter ikke behøver at skamme sig, og hele artiklen om sprogets foranderlighed var da også ment som en trøst og forklaring til den desillusionerede sprogrøgter.

Kontinuitet og forandring

Men argumentet om den naturlige sprogrøgt bruges også til at forklare det rigtige i at holde fast i sproget. Når vi

vil røgte hinandens sprog, er det fordi det er både rigtigt og nødvendigt for os som art, og fordi forandring er en regulær trussel. Sproglig forandring sidestilles med sprogtab, som igen sidestilles med de uerstattelige tab af de ægte Guldhorn og den levende dronte.

Lad mig starte med at slå fast at jeg ikke er uenig i at der må kontinuitet til, men det er for mig ikke ensbetydende med at der ikke er plads til forandring også. Selvfølgelig er det rigtigt at holde fast i sproget, og det er præcis det vi gør. Vi gør det som forældre og som medmennesker, men også hele uddannelsessystemet er et udtryk for samfundets ønske om – og behov for – at holde fast i blandt andet sproglige normer. Selvom der altid er forandring undervejs et eller andet sted i sproget, betyder det ikke at der mangler kontinuitet. For mig at se er der da heller ikke noget alternativ til at holde fast i sproget, for nye generationer kan ikke vælge sproget helt fra og lave sig et nyt.

Det springende punkt er altså om man overhovedet kan acceptere at sproget forandrer sig, og det er her jeg fornemmer at Jørgen Hilden er mest uenig med mig. Vi er enige om den nødvendige kontinuitet, men jeg ser sprogændring som en uundgåelig og nødvendig justering der ikke »overdøver« den holden fast i sproget der er til stede som et udgangspunkt og en hovedregel. Jeg vil altså påstå at det er lige så naturligt at sproget udvikler sig som det er naturligt at der er en sproglig tradition. Hvordan skal vi ellers forklare at der er forskel på de første abemenneskers måde at kommunikere på og vores egen måde? Uanset om vi mener at forskellen repræsenterer forfald, tilpasning, eller forædling, så er der altid løbende blevet ændret på sproget – det

er ikke noget vi først er begyndt på i vores tid.

Stjerneskud

Sproglig forandring og forenkling sidestilles oftest med informationstab, men lad mig give bare et enkelt eksempel på at sproglig forandring ikke nødvendigvis er af det onde. Når alle børn (og nogle voksne) kan finde på at sige *jeg bedte om*, så er det i første omgang noget vi må afvise som fejl: Udsagnsordet *bede* er stærkt bøjet, og derfor dannes datid ved af udskifte vokalen *e*, så vi får *jeg bad om*. Men når man overhovedet kan finde på at bøje *bede* som om det var svagt, skyldes det at de stærkt bøjede udsagnsord er ved at forsvinde ud af dansk, efter at vi i mange århundreder har haft to konkurrerende måder at lave datid på. Den svage bøjning (*-te* og *-(e)de*) vandt dette »survival of the fittest-kapløb«, og på et tidspunkt holdt den stærke datidsbøjning op med at være produktiv, dvs. nye ord fik ikke længere stærk bøjning. Derfor er antallet af svagt bøjede udsagnsord efterhånden kommet i overvældende flertal, og det får sprogbrugerne til at parallelisere og give også de gamle stærktbøjede udsagnsord svag bøjning, og således konkurrerer for tiden fx formerne *svang/svingede*, *nøs/nyste*, og *jog/jagede*. (Se i øvrigt artiklen »De svage verber står stærkt« i Mål & Mæle 18(4)).

Vi kan altså roligt konstatere at der her er tale om et bøjningssystem der forsvinder, en lille »død«, en stjerne der slukkes. Men er det så ikke synd at vi ikke længere har gamle malmfulde datidsformer som *grov*, *fornam* og *gol*? Svaret er nej, for det er netop i **forældelsen** at det malmfulde ligger. Dengang man sagde *hanen gol* fordi *gol* var den

eneste mulige datid, var der absolut intet højtideligt eller arkaisk over den form, og man kan derfor se afviklingen af den stærke bøjning som et stjernes- skud der i adskillige århundreder beriger os med et ekstra stillag, en masse nuancer vi ikke havde før forandringen indtrådte.

Nuancer i sproget

Og netop nuancerne i sproget er Erik Møldrups største sproglige bekymring. Han frygter at vi er ved at miste en nuancerigdom i udtryk, illustreret ved at de gymnasieelever han underviser, næsten udelukkende udtrykker deres begejstring med udtryk som *fedt*. Traditionelle ord som *dejlig*, *fortræffelig*, *vidunderlig* og *herlig* bruger disse unge ikke. Men jeg har svært ved at tro på at dette er et udtryk for at de slet ikke kender denne del af ordforrådet.

Jeg har lavet verdens mindste surveyundersøgelse på min 12-årige datter, for at tjekke hendes kendskab til det ordforråd Erik Møldrups nævner. Det viser sig at hun kender og kan forklare alle ordene, men at hun ikke kunne drømme om at bruge dem. Og hvorfor nu det? Jo, det forklarer hun selv med at »det lyder alt for voksent hvis man bruger dem«, og at der ville blive grinet af hende. (Hun illustrerer i øvrigt ubevidst sit forhold til ordene ved at udtale dem som en ældre kvinde fra whiskybæltet ville have gjort det). Netop i gruppetilhørsforholdet tror jeg man skal finde noget af forklaringen på børn og unges »begrænsede« ordforråd, og da særlig når det gælder de vurderende tillægsord vi vælger når vi skal udtrykke begejstring eller mangel på samme. Lige præcis sådanne ord må man vælge med omhu hvis man vil være med på vognen og tages alvorligt af sine egne. Men børn og unge har –

som Erik Møldrups selv er inde på – givetvis et stort passivt kendskab til det voksne ordforråd, som de efterhånden adopterer.

Jeg tror i øvrigt at alle ungdoms-generationer har haft og brugt deres egne indforståede kultord inden de overgav sig til et mere voksent ordforråd, og selvom kultordene tjener en vigtig social funktion, ender de ofte med at blive døgnfluer i sproget, tænk fx på udtryk som *pivæng*, *den er fjong*, *knip-pelgodt*, *skæppeskønt*, *fedt nok* og for tiden hører man om alting at *det er bare kanon* (underforstået *-godt*). Det kunne i øvrigt være morsomt at høre hvad læserne kan huske af den slags vurderingsord.

Ældre litteratur

Jamen, hvis sproget ændrer sig for meget, bliver den ældre litteratur helt utilgængelig, jamrer mange. Javist, sådan må det jo gå, men den ældre litteratur bliver groft sagt også mere og mere uvedkommende. Det lyder sikkert brutalt for mange, men det skal ikke forstås sådan at ældre litteratur er uinteressant eller værdiløs. På produktionstidspunktet har al litteratur fingeren på pulsen ved at være polemisk, underholdende, udforskende eller fortolkende i forhold til sin samtid. Som århundrederne går, mister det enkelte litterære produkt sin evne til at spejle tiden og tankerne, og det går derfor oftest i glemmebogen, medmindre det har undtagelsesvis tidløs værdi. Men som et frosset tidsbillede kan den uaktuelle litteratur tjene som et fikspunkt eller et pejlemærke som vi kan sammenligne vores nuværende verdenssituation med.

Det kan dog ikke være sprogets og samfundets opgave at lade være med at udvikle sig bare for at den ældre litte-

ratur ikke skal sakke sprogligt og indholdsmæssigt agterud (et andet spørgsmål er så hvordan det overhovedet ville kunne lade sig gøre). Men man behøver ikke at fortvivle af den grund, for vi har netop eksperter til den slags: Filologer og litteraturhistorikere laver tekstkritiske udgivelser af den ældre litteratur med kommentarer der blandt andet skal kompensere for den sproglige afstand og manglen på viden om de samtidige referencer og illusioner, og på den måde holdes de gamle tekster »åbne« for os. Men noget af charmen ved den ældre litteratur er netop det forældede udseende: umoderne ordforråd, ortografi og grammatik. Så uden sproglig forandring ville den gamle litteratur have haft en charme mindre!

Forførende billeder

Jørgen Hilden sammenligner det »døde« sprog latin med udstoppede eksemplarer af den udryddede fugl dronten og med afstøbningerne af de originale Guldhorn. At sidestille latinen med disse mistede skatte er en fængende, men også forførende billedbrug. For det første kan man overveje det rimelige i at betragte latinen som død, eftersom den i en moderne form tales af næsten 60 millioner italienere, ligesom moderne dansk er en af udspaltingerne af urnordisk, der i så fald må siges at være afgået ved døden nogenlunde samtidig med latinen. Når der kan spores folkelig veneration for latinen (men ikke tilsvarende for urnordisken), skyldes dét latinens særlige historie: At den med Romerriget ekspansion udkonkurrerede eller påvirkede alle de sprog den kom i berøring med; at den fra renæssancen til reformationen var kirkens sprog, og at den derfor blev alle de tidlige videnskabers sprog. Latinen var det »internationale«

(skrift)sprog ved siden af nationalsprogene i den gamle verden, nogenlunde som engelsk i dag. Derfor nyder latinen stadig kulturel prestige, og derfor har vi den underlige situation at et forladt trin af et indoeuropæisk sprog stadig bruges på skrift, fx inden for medicinen og botanikken, og er genstand for undervisning, selvom ingen længe taler det.

For det andet er det en forhastet slutning at diagnosticere sprogændringerne i dansk som tidlige symptomer på en forestående sprogdød, sådan som allegorien med Guldhorn og dronte lægger op til. Selvom visse sprogændringer opleves som uerstattelige tab for de sprogbrugere der overværer dem, så kan sprogændring i et sproghistorisk perspektiv ikke betragtes som tab: Det er jo netop summen af uendeligt mange små ændringer der har forandret de tidligste abemenneskers sprog til fx latin eller moderne dansk.

Da vi nu har gjort det siden tidernes morgen, så **må** det være naturligt at ændre og bygge på sproget, sådan som man også ændrer og reparerer på det hus man bor i (for nu at forføre med et andet billede). Og der er absolut intet der taler for at sprogændringer i vores tid skulle være af en anden og mere negativ karakter end tidligere tiders.

Vi skal efter min mening ikke værne om sproget på andre måder end vi allerede gør ved at undervise både børn og voksne i modersmålet og i sproglig bevidsthed, men først og fremmest skal vi værne om sproget ved simpelthen at bruge det. Der er foreløbig ingen grund til at sende det danske sprog på museum dertil er det er alt for levende!

*Pernille Frost
f. 1959
BA i dansk*

MÅL OG MÆLE

Ord til tiden

!!!! **Fobibus** er den bus som på en jernbanefærge fragter DSB-passagerer over Storebælt. Det drejer sig om passagerer som ikke tør køre med tog gennem tunnellen fordi de får klaustrofobiske fornemmelser.

Ordets første led er *fobi*, som stammer fra græsk og betyder 'frygt', især sygelig frygt for et eller andet: lukkede rum (klaustrofobi), åbne pladser (agorafobi), edderkopper (araknofobi) osv.

Fobibus er et kort ord, hvad der næsten altid er godt. Der er absolut ingen problemer med at udtale, stave eller bøje det. Og det er i rimelig grad gennemskueligt: man kan næsten regne ud hvad det betyder første gang man hører det.

Yderligere har kombinationen af det medicinske eller psykologiske ord *fobi* og det meget dagligdags *bus* en diskret humoristisk effekt. Som må kunne virke beroligende uden at gøre bussens passagerer til grin.

Et godt ord til fire udråbstegn.

!! **Snailmail** betyder ganske almindelig gammeldags post i kuvert og med frimærker. Ordet er fra engelsk dukket op i dansk i for et par år siden, og den bogstavelige betydning er 'sneglepost', i modsætning til den lynhurtige elektroniske post, *e-post* eller som det desværre også hedder: *e-mail*.

Da ordet har sin originale engelske form, vil en del mennesker få problemer

med stavning og udtale; derimod næppe med bøjningen: *snailmailen* kan vist godt accepteres.

Ordet er morsomt i sit billedsprog, og rimet er ganske chikt. Alligevel ville vi foretrække oversættelsen til det mere håndterlige *sneglepost*. Så mere end to udråbstegn kan det ikke blive til.

Set & hørt

Der var ikke et øje der tænkte på at løfte en finger. (Interviewet i DR 7.6.97)

Jeg synes det er hyggeligt med morgensang, og hvis man ikke kender teksten, så kan man jo bare synge med på omkvæget. (Fra 9.-klasse-stil)

Jeg kan næsten ikke læse oldemors skrift. Hun skriver så krumbøjet! (12-årig om 87-årigs skrift)

Logo til Mål & Mæle

Vi takker Anette Klett, Amager, som har tegnet bagsidens to forslag til Mål & Mæles logo, og vi opfordrer andre læsere til at sende os en tegning eller en skitse. Man må også gerne sende os en ide som tegneren kan arbejde videre med.

